

**НАРЕДБА № Н-3 ОТ 3 ФЕВРУАРИ 2020 Г. ЗА ПСИХОЛОГИЧНОТО
ОСИГУРЯВАНЕ В МИНИСТЕРСТВОТО НА ОТБРАНАТА,
СТРУКТУРИТЕ НА ПРЯКО ПОДЧИНЕНИЕ НА МИНИСТЪРА НА
ОТБРАНАТА И БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ**

НАРЕДБА № Н-3 ОТ 3 ФЕВРУАРИ 2020 Г. ЗА ПСИХОЛОГИЧНОТО
ОСИГУРЯВАНЕ В МИНИСТЕРСТВОТО НА ОТБРАНАТА, СТРУКТУРИТЕ НА
ПРЯКО ПОДЧИНЕНИЕ НА МИНИСТЪРА НА ОТБРАНАТА И БЪЛГАРСКАТА
АРМИЯ

В сила от 18.02.2020 г.
Издадена от министъра на отбраната

Обн. ДВ. бр.14 от 18 Февруари 2020 г.

Глава първа.
ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. С тази наредба се уреждат задачите и дейностите на специализираното звено и органите по психологично осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

Чл. 2. Психологичното осигуряване представлява системен процес за определяне на психологичната пригодност, психичните ресурси и потенциал, поддържане и укрепване на психичното здраве, повишаване психическата устойчивост на военнослужещите и сплотеността във военните формирования/структури за справяне със специфични задачи и изисквания чрез система от професионални и организационно-административни дейности, стандарти и ресурси.

Чл. 3. Психологичното осигуряване се реализира от специализираното звено и органите по психологично осигуряване с цел подпомагане на командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури по изграждане и поддържане на оптимален психологически климат във военните формирования или съответните структури, прилагане на гъвкави командно-лидерски практики, укрепване на бойния дух, войнския морал и повишаване психичната устойчивост на военнослужещите.

Чл. 4. Основни направления на дейността на специализираното звено и органите по психологично осигуряване са:

1. определяне на психологична пригодност, психични ресурси и потенциал;
2. психологични интервенции;
3. обучение в психологични умения;
4. разработване и прилагане на програми за превенция на рисково поведение;

5. психосоциални анализи, прогнози и стратегии;
6. приложно-изследователска и научна дейност.

Чл. 5. Принципите на психологичното осигуряване са:

1. екипност и мултидисциплинарност;
2. системност;
3. спазване на професионални стандарти;
4. целесъобразност, приложност и адекватност;
5. способност за непрекъснато адаптиране (гъвкавост).

Чл. 6. Дейностите по психологично осигуряване се провеждат със следните категории лица:

1. кандидати за приемане на военна служба;
2. военнослужещи;
3. кандидати за обучение във висшите военни училища като курсанти;
4. курсанти;
5. кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
6. резервисти;
7. кандидати за курс за начална и/или специална военна подготовка по чл. 59 от Закона за резерва на въоръжените сили на Република България (ЗРВСРБ);
8. военнослужещи, определени за участие в операции и мисии извън територията на страната - преди, по време и след завръщане;
9. цивилни служители - по отношение оценка на психосоциалния климат и психологично консултиране.

Глава втора.
СПЕЦИАЛИЗИРАНО ЗВЕНО И СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ОРГАНИ ПО
ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Чл. 7. (1) Специализирано звено по психологично осигуряване е Лабораторията за психично здраве и превенция (ЛПЗП) - Военномедицинска академия (ВМА).

(2) Специализирани органи по психологично осигуряване са:

1. психолози в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Съвместното командване на силите (СКС), командванията на видовете въоръжени сили и Съвместното командване на специалните операции;

2. психолози във военните формирования от Българската армия (БА);

3. специализирана комисия по чл. 31.

Чл. 8. От състава на специализираното звено и/или специализираните органи по психологично осигуряване се формират екипи за изпълнение на програми, проекти и конкретни задачи.

Чл. 9. Специализираното звено по психологично осигуряване изпълнява следните задачи:

1. провежда психологично обучение на военнослужещи по заявка на командирите (началниците) на военните формирования и ръководителите на съответните структури;

2. подпомага разработването на специализирани приложни програми за обучение на курсантския и сержантския състав във висшите военни училища и професионалния сержантски/старшински колеж по заявка на командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури;

3. разработва програми, свързани с промоцията на психичното здраве и психологичното осигуряване, и ги предлага за утвърждаване от министъра на отбраната;

4. осъществява методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2;

5. изготвя теоретични и научно-приложни разработки по психосоциални проблеми и предлага практически подходи за тяхното решаване;

6. съгласувано с командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури изследва мотивационните и рисковите фактори в армейската среда, които влияят върху организационната ефективност, личностното функциониране и психичната готовност на военнослужещите, и предлага подходи за тяхното ограничаване;

7. съгласувано с командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури адаптира и предлага за утвърждаване от министъра на отбраната психодиагностични методики за психологични изследвания и психологична оценка и провежда обучения на органите по психологично осигуряване по въвеждането им във военните формирования;

8. провежда психологично консултиране, психотерапия и кризисни интервенции;

9. изпълнява дейности по психологично осигуряване на контингентите за участие в операции и мисии извън територията на страната;

10. извършва оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
11. подпомага началника на ВМА по планиране, разработване и организиране на дейностите по психологичното осигуряване във ВМА;
12. извършва оценка на степента на риска при участие в операции и мисии извън територията на страната;
13. участва в разработване и провеждане на дейности, свързани с изпълнение на национални превантивни програми;
14. оказва психологична помощ при бедствия и аварии;
15. съвместно със специализираните органи по психологично осигуряване от Министерството на отбраната провежда изследвания, свързани с оценка на психосоциалния климат, прояви на психологичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак;
16. изготвя ежемесечни отчети и годишен доклад-анализ за дейността си и ги изпраща до началника на ВМА съгласно приложение № 1;
17. осъществява контакти и взаимодействие със сходни структури в страната и в чужбина, свързани с промоцията на психичното здраве и военната психология.

Чл. 10. Специализираният орган по психологично осигуряване в Министерството на отбраната изпълнява следните задачи:

1. подпомага министъра на отбраната по формиране на политики, свързани с психологичното осигуряване в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия;
2. съвместно с Лабораторията за психично здраве и превенция (ЛПЗП) провежда изследвания, свързани с оценка на психосоциалния климат, прояви на психологичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак, и докладва на министъра на отбраната;
3. организира и провежда периодични срещи с военнослужещите от Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия по актуални въпроси, касаещи психосоциалния климат, мотивация и адаптация;
4. анализира информацията от извършени кризисни психологични интервенции на индивидуално, групово и организационно ниво и докладва на министъра на отбраната;
5. участва в разработване и провеждане на дейности, свързани с изпълнение на национални превантивни програми;
6. оказва методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и БА.

Чл. 11. Специализираните органи по психологично осигуряване в Съвместното командване на силите, командванията на видовете въоръжени сили и Съвместното командване на специалните операции изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците по планиране, разработване и организиране на дейностите по психологичното осигуряване в съответното командване;
2. осъществяват методическа помощ и координират дейностите по психологичното осигуряване в подчинените военни формирования;
3. изготвят и представят полугодишен и годишен доклад-анализ до командира/началника съгласно приложение № 1;
4. подпомагат командирите/началниците при планирането на психологичното осигуряване на контингентите за участие в операции и мисии извън територията на страната;
5. организират и координират дейностите по психологично осигуряване на военнослужещите от военните формирования, определени за участие в операции и мисии извън територията на страната (преди, по време и след завръщане);
6. провеждат психологично консултиране по заявка на семействата на военнослужещите, участващи в операции и мисии извън територията на страната;
7. подпомагат и координират провеждането на социално-психологически изследвания по актуални проблеми, свързани с психичната готовност на военнослужещите;
8. ръководят дейността по проследяване реадaptацията на военнослужещите, завърнали се от операции и мисии извън територията на страната, и координират изпълнението на превантивни програми;
9. участват в сертифицирането на военни формирования, подготвящи се за участие в операции и мисии извън територията на страната;
10. разработват и контролират прилагането на програми за психологично обучение и подготовка по категории военнослужещи;
11. участват в извършването на оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
12. извършват психологични (кризисни) интервенции на индивидуално, групово и организационно ниво;
13. разработват и реализират психологични превантивни дейности, свързани с прояви на психологичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак.

Чл. 12. Специализираните органи по психологично осигуряване във военните формирования изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците при планирането и организирането на цялостната дейност по психологичното осигуряване във военното формирование;
2. изготвят планове и изпълняват дейности, свързани с адаптацията на новопостъпили военнослужещи;
3. провеждат изследвания по оценка на психосоциалния климат във военното формирование и предлагат подходи по неговото подобряване;
4. изпълняват дейности по психологично осигуряване на военнослужещите, определени за участие в операции и мисии извън територията на страната (преди заминаване и след завръщане);
5. провеждат дейности по проследяване, диагностика, реадaptация и реинтеграция на военнослужещи, участвали в операции и мисии извън територията на страната;
6. извършват дейности по психологично изследване на военнослужещи от състава на военните формирования;
7. осъществяват обучителни, тренингови и превантивни дейности с военнослужещи от състава на военните формирования;
8. изготвят и представят полугодишен и годишен доклад-анализ до командира/началника съгласно приложение № 1;
9. извършват психологични (кризисни) интервенции на индивидуално и групово ниво;
10. участват в сертифицирането на военни формирования, подготвящи се за участие в операции и мисии извън територията на страната;
11. извършват оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв в съответния вид въоръжена сила;
12. реализират психологични превантивни дейности, свързани с прояви на психологичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак;
13. провеждат психологично консултиране по заявка на семействата на военнослужещите, участващи в операции и мисии извън територията на страната.

Чл. 13. Специализираните органи по психологично осигуряване във висшите военни училища изпълняват следните задачи:

1. планират, организират и провеждат цялостната дейност по психологичното осигуряване;
2. извършват оценка за психологична пригодност за военна служба на кандидати за курсанти, кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв;

3. подпомагат специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2, т. 2 в провеждането на психологична оценка на кандидатите за приемане на военна служба и на кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв;
4. проследяват динамиката на личностното развитие и оценяват психичната устойчивост на обучаемите;
5. извършват психологична диагностика на междуличностните и груповите взаимоотношения и изследване на психосоциалния климат;
6. изготвят и адаптират методики за психологична и психосоциална диагностика на курсантите, които се приемат от академичния съвет на съответното висше военно училище и се утвърждават от министъра на отбраната;
7. създават и поддържат база данни с резултатите от психологичната оценка на курсантите;
8. провеждат обучения за повишаване на психологичните умения на офицери, офицерски кандидати, сержанти и курсанти;
9. подпомагат командирите/началниците, провеждащи практически занятия по военнολидерска подготовка и занятия по оцеляване в екстремални условия;
10. провеждат целеви психологически обучения на различни категории военнослужещи;
11. провеждат индивидуално, групово и организационно консултиране и кризисни интервенции;
12. изготвят и представят до командира/началника полугодишен и годишен доклад-анализ;
13. проследяват динамиката на личностното развитие на обучаемите в часовете по психо-физиологични изследвания, по 4 учебни часа на семестър.

Чл. 14. Специализираните органи по психологично осигуряване в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната изпълняват следните задачи:

1. подпомагат командирите/началниците при планирането и организирането на цялостната дейност по психологичното осигуряване;
2. провеждат изследвания за оценка на психосоциалния климат, мотивация и удовлетвореност от труда и предлагат подходи по тяхното подобряване;
3. периодично провеждат изследвания и оценка на личностните характеристики на военнослужещите;
4. изследват и анализират източниците на стреса на работната среда и предлагат мерки за тяхното редуциране;

5. участват в обучение за повишаване на психологичните умения на различните категории командири/началници за работа с военнослужещите;
6. подпомагат командирите/началниците, провеждащи занятия по военнολидерска подготовка, мотивация, работа в екип и управление на стреса;
7. провеждат индивидуално, групово и организационно консултиране и кризисни интервенции;
8. изпълняват дейности, свързани с адаптацията на новопостъпили военнослужещи;
9. изготвят и представят годишен доклад-анализ до командирите/началниците/ръководителите на структурите съгласно приложение № 1;
10. извършват оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и кандидати за приемане на служба в доброволния резерв;
11. разработват и реализират психологични превантивни дейности, свързани с прояви на психологичен и сексуален тормоз на работното място, неравнопоставеност в трудовите права и задължения, включително и по полов признак.

Чл. 15. Дейността на специализираните органи по психологично осигуряване в служба "Военна информация" се регламентира с акта по чл. 46, ал. 2 и чл. 49, ал. 3 от Закона за военното разузнаване, а на служба "Военна полиция" - с акта по чл. 58, ал. 3 от Правилника за прилагане на Закона за военната полиция.

Глава трета.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ЗВЕНО И ОРГАНИТЕ ПО ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Чл. 16. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване осъществяват съвместни дейности при:

1. разработване и прилагане на програми в областта на психичното здраве;
2. адаптиране на психодиагностичен инструментариум;
3. определяне на психологичната пригодност.

Чл. 17. Специализираният орган по психологично осигуряване в СКС осъществява взаимодействие с психолозите, включени в състава на контингентите, участващи в операции и мисии извън територията на страната.

Чл. 18. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване си взаимодействат по проследяване и психологична диагностика на участващите в операции и мисии извън територията на страната военнослужещи.

Чл. 19. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване провеждат годишни практически семинари (съвещания).

Глава четвърта.
ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ ПО ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ

Раздел I.

Определяне на психологична пригодност, психични ресурси и потенциал

Чл. 20. Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване използват общ регистър за явилите се кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв, достъпен за всички тях.

Чл. 21. Психологичната пригодност за военна служба и за служба в доброволния резерв е състояние на личността, при което лицето притежава психични ресурси и механизми, необходими за ефективно справяне с изискванията на военната служба.

Чл. 22. Определянето на психологичната пригодност се осъществява чрез:

1. скрининг - представлява кратка оценъчна процедура, насочена към изследване на конкретни психологични параметри по конкретен повод;
2. диагностика - представлява изследване на индивидуалните и/или груповите психични ресурси и устойчивост за работа в армейската среда;
3. експертна оценка - представлява комплексно изследване на индивидуалните и/или груповите психични ресурси или оценка на психосоциалния климат при изпълнение на различни видове специфични дейности;
4. прогноза - представлява изследване на динамиката и потенциала за развитие на индивидуално, групово и организационно ниво.

Чл. 23. Дейностите по чл. 22 се извършват чрез една или няколко от следните процедури: социо-демографски данни, психологична експлорация, психологично интервю, психологични тестове и/или въпросници, наблюдение, апаратни изследвания, решаване на казуси, групова работа, анализ по документи, фокус-групи и др.

Раздел II.

Оценка на психологичната пригодност на кандидати за приемане на военна служба и на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв

Чл. 24. Основната цел на процедурата по провеждане на оценка на психологичната пригодност за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв е прогнозиране на психичните ресурси и механизми за справяне на кандидатите със специфичните изисквания на военната служба.

Чл. 25. Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв се основава на следните сфери и критерии на изследване:

1. изследване на когнитивната сфера;
2. изследване на интелектуалната сфера;

3. изследване на личностната сфера;
4. изследване на емоционалната сфера;
5. изследване на сферата на социалната компетентност.

Чл. 26. Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв се извършва от специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване по утвърдена от министъра на отбраната методика, разработена от специализираното звено.

Чл. 27. (1) Оценката на психологичната пригодност на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв включва:

1. попълване на декларация за информирано съгласие по отношение на участието на кандидата в процедурата по психологична оценка по образец съгласно приложение № 2 и приложение № 3;
2. попълване на анкетна карта, включваща информация за социо-демографски данни и образователен ценз по образец съгласно приложение № 4 и приложение № 5;
3. попълване на психологични тестове;
4. изследване с апаратни методи (при необходимост);
5. обработка на получените от тестовете резултати;
6. провеждане на индивидуално психологично интервю, което изследва следните области:
 - а) избор, нагласи и мотивация за военна служба и служба в доброволния резерв;
 - б) самооценка и взаимоотношения;
 - в) отношение към армейския контекст;
 - г) адаптивност;
 - д) работа в екип;
 - е) стресоустойчивост;
 - ж) нагласа и психологичен потенциал за участие в операции и мисии извън територията на страната;
7. анализ на резултатите;
8. изготвяне на индивидуален протокол със заключение.

(2) За всеки кандидат за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв се изготвя протокол с резултатите за оценката на психологичната му пригодност. Крайното заключение се оформя чрез отнасяне на кандидата към една от следните две групи:

1. първа група - "психологично пригоден за приемане на военна служба" и "психологично пригоден за приемане на служба в доброволния резерв" - определя се при покриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 25 сфери за психологична оценка на индивидуално ниво;

2. втора група - "психологично непригоден за приемане на военна служба" и "психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв" - определя се при непокриване на психологичните критерии по три и повече от посочените в чл. 25 сфери за психологична оценка на индивидуално ниво.

(3) Кандидат, получил оценка "психологично непригоден за приемане на военна служба", не може да бъде приет на военна служба.

(4) Кандидат, получил оценка "психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв", не може да сключи договор за приемане на служба в доброволния резерв.

(5) Данните от психологичната оценка се ползват при спазване на Закона за защита на личните данни.

(6) Протоколите от психологичната оценка се изготвят в срок три работни дни по образец съгласно приложение № 6 и приложение № 7. Същите се издават в 2 екземпляра от специализираното звено по психологично осигуряване, като първият екземпляр остава към дело, а вторият се изпраща до съответното военно окръжие, изпратило кандидата. Специализираните органи по психологично осигуряване изготвят протокола в 3 екземпляра, като първият екземпляр на протокола остава към дело, вторият екземпляр е неразделна част от комплекта документи на кандидата за приемане на военна служба или кандидата за приемане на служба в доброволния резерв, а третият екземпляр се изпраща за съхранение във военното окръжие, изпратило кандидата.

(7) Заключение по отношение на оценката за психологична пригодност на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв е валидно за период от 12 месеца за оценените "първа група" и 6 месеца за оценените "втора група". След изтичане на посочените срокове кандидатът има право да се яви отново за оценка на психологичната си пригодност.

(8) Изследваният кандидат има право да се информира относно резултатите от проведената оценка на психологичната му пригодност след подаването на писмено заявление до командира/началника/ръководителя на съответното военно формирование/структура, където е проведена същата, или чрез регистъра по чл. 20.

Чл. 28. Ред и място за провеждане на психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв:

1. на основание заповед на министъра на отбраната относно обявяване на вакантни длъжности за приемане на военна служба командващият на СКС, командирите на видовете въоръжени сили, Съвместното командване на специалните операции и командирите/началниците/ръководителите на структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната със своя заповед създават организация за провеждане на оценката на психологичната пригодност;

2. за военните формирования, където няма специализирани органи по психологично осигуряване и не могат да бъдат осигурени такива, кандидатите за приемане на военна служба и кандидатите за приемане на служба в доброволния резерв се явяват за психологична оценка в специализираното звено по психологично осигуряване;

3. длъжностното лице, отговорно за провеждане на конкурса, организира административно-документалното и материалното осигуряване, свързано с провеждане на психологичната оценка, като за целта осигурява:

- журнали за вписване на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв съгласно приложения № 8 и № 9;

- помещения за попълване на тестовите методики и администриране на процеса;

- самостоятелни помещения за провеждане на психологичните интервюта;

- място за обработка на тестовете, анализ и интерпретация на резултатите;

- компютърна и размножителна техника;

- необходимия инструментариум на хартиен носител;

4. изготвеният протокол за оценка на психологична пригодност се подписва от специалиста психолог, провел изследването, и се регистрира във военното формирование/структура, където се провежда конкурсът;

5. за кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв, които показват проблемни резултати, се провежда обсъждане в екип от двама психолози; протоколът се подписва от психолозите, провели обсъждането, и се регистрира във военното формирование/структура, където се провежда конкурсът;

6. специализираният орган по психологично осигуряване от Министерството на отбраната и специализираното звено оказват методическа помощ на специализираните органи по психологично осигуряване по прилагане на методиката за психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв.

Чл. 29. Оценката за психологичната пригодност за военна служба и за обучение на кандидатите за курсанти във висшите военни училища се извършва съгласно методика, приета на академичен съвет на съответното висше военно училище и утвърдена от министъра на отбраната.

Раздел III.

Оценка на психологичната пригодност на военнослужещите/резервистите на активна служба в доброволния резерв

Чл. 30. Целта на оценката на психологична пригодност е да даде заключение относно психичните ресурси, потенциал и механизми за ефективно справяне на военнослужещия/резервиста на активна служба в доброволния резерв в съответствие с изискванията на военната служба.

Чл. 31. Оценката на психологичната пригодност за военна служба се извършва във ВМА от постояннодействаща специализирана комисия, назначена със заповед на министъра на отбраната. Комисията е в състав: председател - специалист от специализираното звено по психологично осигуряване, и членове - психолози от специализираните органи по психологично осигуряване по чл. 7, ал. 2. Решенията на специализираната комисия се вземат с квалифицирано мнозинство.

Чл. 32. Военнослужещите/резервистите на активна служба в доброволния резерв се насочват за оценка на психологичната пригодност по мотивирано предложение от непосредствения командир/началник/ръководител на военнослужещия, подадено до комисията по чл. 31, със следните документи:

1. мотивирано предложение от непосредствения командир, подадено по команден ред;
2. здравно-производствена характеристика;
3. кадрова справка;
4. длъжностна характеристика;
5. протокол със заключение от проведена психологична работа и изследвания от страна на специализирания орган по психологично осигуряване на военното формирование/структура.

Чл. 33. Командирът/началникът/ръководителят на военното формирование/структура е длъжен в десетдневен срок преди оценката за психологичната пригодност да уведоми председателя на специализираната комисия за датата на явяване на военнослужещия/резервиста на активна служба в доброволния резерв. Към уведомлението се прилагат документите по чл. 32. Комисията има право да отложи явяването на военнослужещия/резервиста на активна служба в доброволния резерв, когато документите са непълни, и/или да изиска допълнителни документи.

Чл. 34. (1) Оценката за психологична пригодност за военна служба/активна служба в доброволния резерв включва:

1. запознаване на членовете на комисията с наличната документация;
2. разширено психологично изследване, което включва:
 - а) попълване на декларация за информирано съгласие по отношение на участието му в процедурата;

б) тестово изследване, съобразено със спецификата на конкретния случай;

в) психологично интервю, провеждано от двама членове на комисията;

г) обсъждане на резултатите от проведеното психологично изследване;

д) събеседване с прекия командир;

е) заключително събеседване с военнослужещия при необходимост.

(2) След приключване на разширеното психологично изследване специализираната комисия обсъжда резултатите и взема решение.

(3) За всеки военнослужещ, явил се за оценка на психологичната пригодност за военна служба, в едноседмичен срок се изготвя протокол със заключение.

(4) Крайното заключение се оформя в следните две групи:

1. психологично пригоден за военна служба;

2. психологично непригоден за военна служба.

(5) След получаване на протокола от оценката на психологичната пригодност за военна служба командирът (началникът) на военното формирование и ръководителят на съответната структура запознават военнослужещия с резултата от оценката срещу подпис.

(6) Резултатите от оценката за психологична пригодност за военна служба по смисъла на този раздел могат да се използват само като основание за освобождаване от военна служба по реда на чл. 162, т. 3 от ЗОВСРБ и чл. 30, т. 9 във връзка с чл. 24, ал. 1, т. 2 от ЗРВСРБ.

Раздел IV.

Психологични интервенции

Чл. 35. Психологичните интервенции представляват специализирани дейности, които включват:

1. психологично и/или кризисно консултиране на индивидуално, групово и организационно ниво, които се извършват съгласно принципите за провеждане на кризисни интервенции и антикризисна работа по образец съгласно приложение № 10;

2. специализирани кризисни интервенции - дифузия, демобилизация и дебрифинг, съгласно приложение № 11;

3. психотерапия - индивидуална, семейна и групова.

Чл. 36. Специализираните дейности по чл. 35 се провеждат в следните случаи:

1. при критични инциденти;

2. при системни нарушения на военната дисциплина по смисъла на чл. 242 от ЗОВСРБ;
3. при завръщане на контингенти от участие в операции и мисии извън територията на страната (по показания);
4. по заявка на командирите/началниците на военните формирования /структури и/или на военнослужещите;
5. по преценка на психолозите.

Раздел V. Психологично обучение

Чл. 37. (1) Психологичното обучение представлява специализирана дейност, насочена към повишаване на практическата психологична компетентност на военнослужещите, и включва разработване и прилагане на обучителни и тренингови програми.

(2) Обучението се провежда в индивидуален или групов формат от специалисти от специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване, като се използват следните форми: лекционна, дискуссионна, ролеви игри, тренингово-приложна, фокус-групи, практически занятия и др.

(3) Психологичното обучение включва следните основни области:

1. повишаване изграждането на лидерската компетентност на командния състав;
2. повишаване уменията за работа в екип и екипна съвместимост и подобряване на психосоциалния климат във военните формирования/структури;
3. повишаване уменията на личния състав по превенция и контрол на професионалния и бойния стрес;
4. разпознаване, повлияване и прогнозиране на рисково поведение;
5. работа в мултикултурна и многонационална среда;
6. провеждане на психологическа подготовка за повишаване на психичната устойчивост на военнослужещите;
7. други обучителни и тренингови дейности съобразно спецификата и необходимостта на конкретната задача.

(4) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване провеждат обучение на военнослужещите за повишаване на практическите им психологични умения по утвърдени от съответния командир (началник) на военното формирование и ръководителя на съответната структура планове и програми за възлагане по команден ред.

(5) Специализираните органи по психологично осигуряване провеждат психологично обучение съгласно утвърдените програми за подготовка в съответните военни формирования/структури.

Раздел VI.

Превантивни програми и приложно-изследователска дейност

Чл. 38. (1) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване разработват и реализират превантивни програми, насочени към:

1. превенция и контрол на професионалния и бойния стрес съгласно приложение № 12;
2. превенция на рисково поведение съгласно приложение № 13.

(2) Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване участват в разработването и изпълнението на външни проекти.

Чл. 39. Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване провеждат приложно-изследователска дейност съгласно утвърдени от съответния командир (началник) на военното формирование и ръководителя на съответната структура годишни планове или след възлагане по команден ред.

Глава пета.

ПСИХОЛОГИЧНО ОСИГУРЯВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЩИТЕ И КОНТИНГЕНТИТЕ, УЧАСТВАЩИ В ОПЕРАЦИИ И МИСИИ ИЗВЪН ТЕРИТОРИЯТА НА СТРАНАТА

Чл. 40. Психологичното осигуряване на военнослужещите и контингентите, участващи в операции и мисии извън територията на страната, включва дейности преди, по време и след завръщане на контингента съгласно приложение № 14.

Чл. 41. (1) Психологичното осигуряване на контингентите и военнослужещите преди заминаване в операции и мисии извън територията на страната включва:

1. скринингово изследване на определените военнослужещи за участие в операция и мисия извън територията на страната;
2. обучение в психологични умения преди заминаване;
3. оценка на психосоциалния климат по време на подготовката във връзка със сертифициране на контингента;
4. изготвяне на заключение от оценката на психосоциалния климат при сертифициране на формированията;
5. работа със семействата на участници в операции и мисии извън територията на страната.

(2) По време на подготовката на контингентите командирите наблюдават за поведенчески и/или дисциплинарни нарушения (рисково поведение) на включените в състава на контингента военнослужещи. При констатиране на такива прояви същите се насочват към психолога на военното формирование, отговорно за провеждане на подготовката, а при необходимост - към специализираното звено по психологично осигуряване за разширено изследване.

Чл. 42. Психологичното обучение преди заминаване има за цел запознаване на военнослужещите със стресорите и условията на конкретната операция или мисия, формиране на специфични умения и нагласи за контрол на стреса, овладяване на ефективни стилове на лидерство и повишаване сплотеността и психичната устойчивост на военнослужещите в състава на контингента.

Чл. 43. (1) Длъжността "психолог" към съответния контингент се разкрива съобразно степента на риска, характера и спецификата на операцията и мисията извън територията на страната.

(2) За длъжността "психолог", утвърдена в длъжностното разписание на съответния контингент, се допускат кандидати, работещи в специализираното звено по психологично осигуряване и специализираните органи по психологично осигуряване, с професионален опит не по-малък от 3 години.

(3) Определеният за участие в операцията и мисията кандидат за длъжността "психолог" преминава индивидуална подготовка с продължителност от 3 до 5 работни дни в специализираното звено по психологично осигуряване по утвърдена от началника на ВМА програма.

Чл. 44. (1) Психолозите в състава на контингентите разработват план, който се утвърждава от националния командир, и осъществяват следните дейности по време на операцията и мисията:

1. по разпореждане на националния командир изследват психосоциалния климат и сплотеността в подразделенията, включени в състава на съответния контингент;
2. провеждат групова психологична работа по подобряване взаимодействието и работата в екип;
3. провеждат групова дискуссионна работа по поддържане бойния дух и морал на военнослужещите;
4. провеждат индивидуално и групово консултиране;
5. провеждат антикризисни интервенции след критичен инцидент и изготвят протокол за проведената работа;
6. подготвят месечни доклад-анализи по образец съгласно приложение № 15, свързани с психичното състояние и устойчивост на личния състав;
7. подпомагат командния състав по оптимизиране на лидерските практики, свързани с конкретни ситуации и/или конфликти.

(2) Дейностите по ал. 1 се извършват и от екипи, състоящи се от специалисти от специализираното звено по психологично осигуряване и специализираните органи по психологично осигуряване. Екипите се изпращат в случаи на критични инциденти или при влошаване на обстановката по сигурността след възлагане по команден ред.

(3) Психолозите в състава на контингентите получават при необходимост методически указания от специализираното звено по психологично осигуряване чрез СКС.

(4) Командният състав, медицинските органи и психолозите в състава на контингентите извършват съвместни действия по превенция, контрол и лечение на професионалния и бойния стрес и повишаване на сплотеността и бойния дух на военнослужещите.

Чл. 45. Провеждането на групова работа на командния състав след изпълнение на бойна задача се извършва съгласно т. 5.5 от приложение № 14.

Чл. 46. Психологичното осигуряване при завръщане на контингентите от операции и мисии извън територията на страната включва:

1. тестово изследване за наличие на прояви на стресова симптоматика;
2. провеждане на групова психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и реадaptация;
3. провеждане на антикризисни интервенции при индикации;
4. индивидуално психологично консултиране (при индикации и/или заявка) и проследяване на реадaptацията след завръщане;
5. възстановителни програми за подпомагане процесите на реадaptация;
6. психологично консултиране на семейства на участници в операции и мисии извън територията на страната след завръщането по тяхна заявка.

Глава шеста.

ОРГАНИЗАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ НА КОМАНДИРИТЕ/НАЧАЛНИЦИТЕ НА ВОЕННИТЕ ФОРМИРОВАНИЯ И РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА СЪОТВЕТНИТЕ СТРУКТУРИ ПО ПРЕВЕНЦИЯ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПСИХОСОЦИАЛНИЯ КЛИМАТ

Чл. 47. Командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури сформират със своя заповед ежегодно постояннодействащи комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите със състав и задачи по образец съгласно приложение № 16.

Чл. 48. Командирите/началниците на военните формирования и ръководителите на съответните структури възлагат и контролират извършването на периодична оценка на психосоциалния климат по методика, разработена от специализираното звено, съгласно приложение № 17.

Чл. 49. Непосредствените командири прилагат правила за практическа психологична работа в ежедневната си дейност съгласно приложение № 18.

Чл. 50. Дейностите по психологично осигуряване се включват в годишните планове на военните формирования/структури и се осигуряват с необходимите информационни, технически, финансови и човешки ресурси.

Допълнителни разпоредби

§ 1. По смисъла на тази наредба:

1. "Психично здраве" е състояние на индивидуално благополучие, при което индивидът реализира собствения си потенциал, може да се справя с нормалния стрес в живота, може да работи продуктивно и плодотворно и да допринася за ефективното функциониране на общността.

2. "Кризисна интервенция" е квалифицирана помощ/подкрепа, насочена към подпомагане поведението на индивиди за психологическо разрешаване на внезапни кризи и възстановяване нивото на психично функциониране.

3. "Психологично консултиране" е квалифицирана дейност, насочена към преодоляване на индивидуални, групови и организационни проблеми чрез провеждане на системна оценка и въздействия.

4. "Бойният стрес" е преходно състояние, което се развива в отговор на критичен инцидент по време на бойни действия, включва емоционални, физиологични и когнитивни прояви и отзвучава в рамките на 48 часа.

5. "Професионалният стрес" се дефинира най-общо като реакция на индивида към повишените и прекомерни изисквания на работната среда, които нарушават и/или изчерпват неговите психични ресурси за справяне и ефективно функциониране.

6. "Рисково поведение" е изява на дезадаптивни поведенчески модели за справяне с изискванията на военната среда, нарушаващи нормите на организацията и застрашаващи функционирането на военнослужещия и военното формирование/структура.

7. "Критичен инцидент" представлява неочаквано и внезапно събитие извън обхвата на нормалните човешки преживявания, което нарушава чувството за контрол на военнослужещия, включва възприемането на заплахата за живота и елементи на физическа и/или емоционална загуба.

8. "Психична готовност" е способност на личния състав да реализира поставените задачи на базата на мобилизиране на собствените си ресурси.

9. "Психична устойчивост" представлява динамичен процес, водещ до позитивна адаптация в контекста на преживяване на значими трудности.

§ 2. По отношение на кандидатите за обучение във висшите военни училища се прилагат разпоредбите на тази наредба.

Преходни и Заключителни разпоредби

§ 3. Наредбата се издава на основание чл. 26, т. 7, чл. 141, ал. 3 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и чл. 24, ал. 3 от Закона за резерва на въоръжените сили на Република България.

§ 4. Тази наредба отменя Наредба № Н-12 от 2011 г. за психологичното осигуряване на военнослужещите от Министерството на отбраната, Българската армия и структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната (обн., ДВ, бр. 44 от 2011 г.; изм. и доп., бр. 96 от 2011 г., бр. 66 от 2012 г.; доп., бр. 44 от 2014 г.).

§ 5. Наредбата влиза в сила от деня на обнародването ѝ в "Държавен вестник".

§ 6. В тримесечен срок от влизане в сила на наредбата специализираното звено по психологичното осигуряване провежда обучение на специализираните органи по психологично осигуряване за извършване на психологичната оценка на кандидатите за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв.

§ 7. Започналите до влизането в сила на тази наредба конкурси за кандидати за приемане на военна служба и за приемане на служба в доброволния резерв се довършват по досегашните условия и ред.

Приложение № 1 към чл. 9, т. 16, чл. 11, т. 3, чл. 12, т. 8 и чл. 14, т. 9

Доклад-анализ за психологично осигуряване

I. Психологични изследвания

1. Оценка на психологичната пригодност за приемане на военна служба.
2. Скрининг - индивидуално и групово ниво.
3. Психологична диагностика на индивидуално, групово и организационно ниво.
4. Прогноза.

Брой проведени процедури по категории състав и по вид заявка.

Анализ на получените резултати.

II. Психологични интервенции

1. Индивидуални (фамилни).
2. На групово ниво (отделение, взвод, рота).
3. На организационно ниво.

Анализ:

заявител (командно равнище);

причини;

използвани методи за диагностика;

изведени проблеми;

видове интервенции;

динамика на процеса;

прогноза.

III. Психологично обучение

1. Цел на обучението.

2. Използвани методи.

3. Категории и общ брой обучавани.

4. Тематични области на обучение.

5. Анализ на резултатите.

IV. Превенция на рисково поведение

1. Регистрирани суицидни опити и/или реализирани суициди.

2. Регистрирани военнослужещи с алкохолна употреба и/или наркоманна злоупотреба.

3. Установени случаи на разстройства в адаптацията и професионален стрес.

4. Нарушения на дисциплинарната практика, свързани с психологическа проблематика.

5. Психологическа работа по преодоляване на конфликти, свързани с приемане на различията (етнически, религиозни, полови и др.).

6. Обобщен анализ на случаите, проблемите и тенденциите.

7. Планирани и проведени интервенции. Прогноза.

V. Обобщение

1. Анализ на тенденциите.

2. Изводи.

3. Предложения.

Приложение № 2 към чл. 27, ал. 1, т. 1

Декларация

на кандидата за приемане на военна служба

Име:

.....
.....

ЕГН: □□□□□□□□

Кандидатствам за:

Военно формирование: Длъжност - гр.
.....

..... Длъжност - гр.
.....

..... Длъжност - гр.
.....

Запознат/а съм, че настоящото психологично изследване е част от процедурата по кандидатстването ми за приемане на военна служба и декларирам доброволното си участие в него. Съгласен/Съгласна съм личните ми данни да бъдат използвани за целите на настоящата процедура.

Дата:

Подпис:

Приложение № 3 към чл. 27, ал. 1, т. 1

Декларация

на кандидата за приемане на служба в доброволния резерв

Име:

ЕГН: □□□□□□□□

Кандидатствам за:
Военно формирование: Длъжност - гр.
..... Длъжност - гр.
..... Длъжност - гр.
Запознат/а съм, че настоящото психологично изследване е част от процедурата по кандидатстването ми за служба в доброволния резерв и декларирам доброволното си участие в него. Съгласен/Съгласна съм личните ми данни да бъдат използвани за целите на настоящата процедура.

Дата:	Подпис:
-------------	---------------

Приложение № 4 към чл. 27, ал. 1, т. 2

Приложение № 5 към чл. 27, ал. 1, т. 2

Приложение № 6 към чл. 27, ал. 6

Изх. № _____ / __, __, ____ Г.
ПРОТОКОЛ
за оценка на психологичната пригодност на кандидат за приемане на военна служба
Име: <i>(трите имена на кандидата)</i>
ЕГН:

Кандидатства за длъжност:	
	
	

Изпратен от: съответната териториална структура за водене на военния отчет - (град)
Резултати от психологичното изследване:
Избор (мотивация и нагласи), включително за участие в операции и мисии извън територията на страната - определяне.
Самооценка и взаимоотношения - описание.
Адаптивни възможности - определяне.
Комуникативни умения - описание.
Стресоустойчивост - определяне.
Представи и очаквания по отношение на военната служба - определяне.
Заключение:
Първа група: Кандидатът е психологично пригоден за приемане на военна служба.
Втора група: Кандидатът е психологично непригоден за приемане на военна служба.
ПРОВЕЛ/И ИЗСЛЕДВАНЕТО: <i>(подпис, печат на военното формирование)</i>
1.
2.

Отпечатано в 3 екз.

Екз. № 1 - КД

Екз. № 2 - към комплекта документи на кандидата

Екз. № 3 - структура за водене на военния отчет, откъдето е изпратен кандидатът

Изх. № _____ / __, __, ____ Г.
ПРОТОКОЛ
за оценка на психологичната пригодност на кандидат за приемане на служба в доброволния резерв
Име: <i>(трите имена на кандидата)</i>
ЕГН:

Кандидатства за длъжност:	
	
	
	

Изпратен от: съответната териториална структура за водене на военния отчет - (град)
Резултати от психологичното изследване:
Избор (мотивация и нагласи), включително за участие в операции и мисии извън територията на страната - определяне.
Самооценка и взаимоотношения - описание.
Адаптивни възможности - определяне.
Комуникативни умения - описание.
Стресоустойчивост - определяне.
Представи и очаквания по отношение на службата в доброволния резерв - определяне.
Заключение:
Първа група: Кандидатът е психологично пригоден за приемане на служба в доброволния резерв.
Втора група: Кандидатът е психологично непригоден за приемане на служба в доброволния резерв.

ПРОВЕЛ/И ИЗСЛЕДВАНЕТО: <i>(подпис, печат на военното формирование)</i>
1.

2.

Отпечатано в 3 екз.

Екз. № 1 - КД

Екз. № 2 - към комплекта документи на кандидата

Екз. № 3 - структура за водене на военния отчет, откъдето е изпратен кандидатът

Приложение № 8 към чл. 28, т. 3

Образец на журнал за регистриране на кандидати за приемане на военна служба

№ по ред	Име, презиме, фамилия	ЕГН	Навършени години към момента	Изпратен от:	Кандидатства за в. ф./град	Длъжности	Гр./с. по лична карта	Обл.	Сем. положение	Образование	Успех
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Приложение № 9 към чл. 28, т. 3

Образец на журнал за регистриране на кандидати за приемане на служба в доброволния резерв

№ по ред	Име, презиме, фамилия	ЕГН	Навършени години към момента	Изпратен от:	Кандидатства за в. ф./град	Длъжности	Гр./с. по лична карта	Обл.	Сем. положение	Образование	Успех
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Приложение № 10 към чл. 35, т. 1

Принципи за провеждане на антикризисна работа и кризисни интервенции

Принципите за провеждане на антикризисна работа и кризисни интервенции включват:

- яснота - използване на прости и ефикасни методи;

- краткосрочност - използване на интензивни и бързо повлияващи методи;
- незабавност - интервенция в кратки срокове;
- непосредствена близост;
- пластичност и гъвкавост;
- адекватност на подхода към ситуацията.

Основни стъпки при провеждане на антикризисните интервенции са:

- овладяване на ситуацията - бърза оценка и ограничаване на стресовите въздействия;
- минимизиране на негативните последствия от стреса - осигуряване на необходимата помощ;
- мобилизиране на личностните и груповите ресурси;
- разработване на непосредствени и дългосрочни стратегии/подходи за справяне с проблема;
- антикризисна интервенция;
- възстановяване на индивидуалното и/или груповото функциониране;
- получаване на непосредствена и отсрочена информация за постигнатите резултати.

Приложение № 11 към чл. 35, т. 2

Специализирани кризисни интервенции (дифузия, демобилизация и дебрифинг)

Дифузия на място

Дифузията на място е възможност за вентилиране на първоначалните преживявания по време на критичен инцидент. При изпитването на остър стрес при критични инциденти се появяват когнитивни, емоционални и телесни реакции у военнослужещия.

Целта на дифузията на място е да помогне военнослужещите да продължат работата си в условията на инцидента. Много от тях могат да продължат да изпълняват задълженията си, ако са способни да преодолеят симптомите.

Дифузията на място може да бъде:

- индивидуална,

- групова.

Принципи на груповата дифузия:

- Извършва се непосредствено след събитието (3 до 4 часа максимум).
- Препоръчва се да присъства целият личен състав. В някои случаи обаче се обхващат само най-тежко засегнатите.
- Времето за провеждане е от 30 до 60 мин.

Специалистите, провеждащи групова дифузия, спазват фазите на групова работа.

Демобилизация

Демобилизацията е информативна сесия, която се провежда след критичен инцидент, преди разпускане на личния състав.

Осъществява се в групов формат, извън мястото на инцидента.

Основните цели са:

- да се осигури възможност на военнослужещите за кратка среща;
- да се създадат предпоставки за оказване на взаимна подкрепа в прехода към обичайните условия;
- военнослужещите да бъдат информирани за обичайните стресови реакции след работа в условия на тежък инцидент.

Продължителността на сесиите трябва да е около 15 мин.

Психологичен дебрифинг

Дебрифингът при стрес при критични инциденти (СКИ) е структуриран психологичен и обучителен групов процес, целящ да облекчи въздействието на критичния инцидент и да ограничи възможността за развитие на посттравматично стресово разстройство.

Дебрифингът се провежда в интервала от 24 до 72 часа след инцидента.

Не се прави дебрифинг непосредствено след събитието.

Методът на дебрифинг е ефективен до 12 седмици след СКИ.

Стадии:

- въвеждане;
- стадий на фактите;

- стадий на размислите;
- реактивен стадий;
- стадий на симптомите;
- стадий на обучението;
- стадий на възстановяване;
- стадий на интегриране на опита.

Приложение № 12 към чл. 38, ал. 1, т. 1

Превенция и контрол на професионалния и бойния стрес

Общи принципи

Превенцията и контролът на професионалния и бойния стрес включват:

- Оценка на физическите и психичните стресори.
- Оценка начина на въздействие на стресора (пряко/косвено).
- Оценка на ефекта на взаимодействието стресор - индивид - група.
- Оценка нивото на професионален/боен стрес.
- Разработване на конкретен план за психологични интервенции.
- Провеждане на психологични интервенции/консултации.
- Анализ на резултатите и обратна връзка.

I. Професионален стрес и професионално изпепеляване

Професионално изпепеляване в резултат на професионален стрес е състояние на физиологично, емоционално и умствено изчерпване, характеризиращо се с хронична умора, чувство на безпомощност и безнадеждност и с развитие на негативно себевъзприемане и отрицателно отношение към работата, живота и другите хора.

Процесът на професионално изпепеляване е продължителен, цикличен и изграден от няколко фази:

1. Фаза на професионална въвлеченост.

2. Фаза на стагнация.

3. Фаза на отдръпване.

4. Фаза на криза.

5. Фаза на интервенция.

Факторите на работната среда, влияещи най-често върху появата и развитието на професионален стрес и довеждащи до професионално изпепеляване, са:

- професионално претоварване;
- ролева неяснота и ролеви конфликт;
- липса на контрол върху процеса и резултата от работата;
- слаба комуникация и липса на положителна обратна връзка;
- стресогенни междуличностни отговорности;
- професионални перспективи тип "задънена улица";
- висока бюрократичност на системата.

На организационно ниво професионалното изпепеляване се проявява чрез:

Сигнали:

- понижена мотивация;
- отсъствия (особено по болест);
- намалена средна продължителност на работното време;
- честа смяна на работните места;
- повишено ниво на инциденти;
- лошо и/или намалено равнище на работно функциониране.

Прояви:

- от страна на военнослужещите - късно идване и ранно напускане, неприсъствие на важни мероприятия;
- от страна на командния състав - продължително пребиваване извън формированията/структурите, намален контакт с личния състав.

Последствията за организацията включват:

- намалена ефективност;
- снижена боеспособност и боеготовност;
- увеличени разходи за здравеопазване;
- повече отсъствия като резултат от "поведението на отдръпване";
- прекалено увеличаване на работните почивки.

Стратегии за справяне с професионалното изпепеляване:

- Активна и директна - промяна на източника на стрес, конфронтиране с причините за стреса.
- Неактивна и директна - игнориране източника на стрес, напускане на стресогенната ситуация.
- Активна и недиректна - разговор с подкрепящ човек, въвличане в други дейности.
- Неактивна и недиректна - алкохолна, медикаментозна злоупотреба.

II. Бойна стресова реакция

Бойната стресова реакция е преходно състояние, което се развива в отговор на критичен инцидент по време на бойни действия, включва емоционални, физиологични и когнитивни прояви и отзвучава в рамките на 48 часа.

Стресът при бойни действия може да провокира както адаптивни, така и дезадаптивни поведения:

(1) Адаптивни поведения при боен стрес:

- лоялност към командира и частта;
- сплотяване на частта;
- преданост към бойния другар;
- отъждествяване с традициите на частта;
- чувство за смисленост на мисията и операцията;
- повишена поносимост към трудности, дискомфорт, болка, контузии и др.;
- укрепване на вярата;
- повишена бдителност;
- героични действия;

- смелост, саможертва и др.

(2) Дезадаптивни поведения при боен стрес:

- напрежение, страх;
- загуба на доверие, надежда;
- загуба на вяра, фатализъм;
- безотговорни действия, "избухване";
- вцепняване, неподвижност;
- ужас, паника;
- пълно изтощение, апатия;
- твърде често търсене на медицинска помощ;
- подценяване на болест или на нараняване;
- прояви на агресивно поведение към командири и колеги;
- злоупотреба с алкохол и наркотици;
- умишлени самонаранявания и зачестили самонаранявания по невнимание;
- отказ от участие в бойна задача;
- недисциплинираност, симулиране и др.

III. Комплексни стратегии за справяне при бойна стресова реакция

Ръководни принципи:

- БЛИЗОСТ - специализираната намеса да се осъществява, колкото се може по-близо;
- НЕЗАБАВНОСТ - незабавна специализирана намеса при проявяване на симптоми;
- ВЕРОЯТНОСТ (ОЧАКВАНЕ) - изказване на положителни очаквания за възстановяване и връщане в частта;
- ПРОСТОТА (ЯСНОТА) - използване на прости, кратки и ефикасни методи.

IV. Посттравматично стресово разстройство (ПТСР) - определя се съгласно диагностичните критерии на Международната класификация на болестите - X ревизия.

V. Дейности по превенция и контрол на ПТСР

А. Преките командири наблюдават за:

На индивидуално ниво:

- различни по степен на изявеност прояви на дезадаптивно поведение;
- преживяване на чувство на отчужденост, безнадеждност или чувство за необяснима вина;
- чувство на болезненост, "изоставеност" и занижена самооценка;
- затруднения при контролиране на собственото чувство за недоволство, немотивирана агресия;
- емоционална притъпеност, тъга;
- странности в поведението;
- прояви на рисково поведение - злоупотреба с алкохол и психоактивни вещества, рисково шофиране;
- различни телесни оплаквания и дискомфорт;
- безсъние и суицидни мисли.

На групово ниво:

- чести конфликти между военнослужещите по незначителни поводи;
- затруднена комуникация, вкл. в процеса на заповедоотдаването и заповедоизпълнението;
- при идентифициране на такива състояния военнослужещите да се насочват към психолозите на военното формирование/структура.

Б. Специализираното звено по психологично осигуряване:

- провежда психологични изследвания на военнослужещите и обучение в психологични умения;
- извършва психологично консултиране на индивидуално, групово и организационно ниво и кризисни интервенции по показания;
- изследва и проследява съвместно с командирите и специализираните органи за психологично осигуряване от военните формирования/структури военнослужещите за наличие на прояви на стресови реакции/разстройства;
- при необходимост организира и координира провеждането на фамилна консултативна работа и предлага мерки за пълноценна реадaptация и ресоциализация.

В. Специализираните органи по психологично осигуряване:

- провеждат скринингови изследвания за прояви на стресови разстройства със завърналите се участници в операции/мисии извън територията на страната в периода до дванадесет месеца след завръщането;
- провеждат индивидуално консултиране и/или групова работа при индикации и заявка и при необходимост насочват идентифицираните военнослужещи с прояви на стресово разстройство за консултиране и евентуално лечение;
- при диагностициране на посттравматично стресово разстройство (ПТСР) в зависимост от квалификацията си прилагат и психотерапевтични подходи.

Приложение № 13 към чл. 38, ал. 1, т. 2

ПРЕВЕНЦИЯ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ
Превенцията на рисковото поведение включва:
• Изпълнение на дейности по превенция на злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол.
• Изпълнение на дейности по превенция на агресивно/автоагресивно поведение (вкл. суицидно поведение).
• Изпълнение на дейности по превенция на дезадаптивно поведение (вкл. нарушения на военната дисциплина).
Дейностите се реализират на всички нива от Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване съвместно с командирите чрез:
• оценка и анализ размера на явлението;
• извеждане на специфични рискови фактори и тяхното отражение във връзка с конкретния случай;
• изследване на личностните променливи и стратегии за справяне и/или експертно/експертизно насочване - промяна;
• динамика на междуличностни и междугрупови отношения;
• кризисни интервенции;
• предприемане на мерки за справяне с конкретната ситуация;
• разработване на прогностичен анализ;
• информационно-обучителна превантивна дейност и/или материали.
ПРЕВЕНЦИЯ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ ПРИ УСТАНОВЯВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЩИ С УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ И ЗЛОУПОТРЕБА С

НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА
Във връзка с провеждането на психологичната работа при установени случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества се извършват следните дейности от психолозите във военните формирования/структури:
• Индивидуална психологична работа - провежда се веднъж седмично с всеки установен случай и включва кризисно консултиране и интервенции.
• Групова психологична работа - провежда се под формата на дискусия, ролеви игри и работа по казуси.
• Психологични интервенции на организационно ниво.
• Обучение, тренинг и оказване на методическа помощ
Специализираното звено по психологично осигуряване осъществява обучение, тренинг и методическа помощ за работа с военнослужещи, употребили алкохол и/или злоупотребили с наркотични вещества.
Психологично обучение на военнослужещи от военните формирования/структури
Обучителната работа има превантивен характер и включва както теоретична подготовка на личния състав, така и практическа работа. Насочена е към формиране на отговорно поведение и ангажираност от страна на командирите/началниците за работа по посочената проблематика.
Алгоритъм на психологичната дейност при случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества
Психологичната работа при случаи на употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества се структурира във времева рамка от 3 месеца. Дейността протича в следната последователност:
След установяване на употреба на алкохол или злоупотреба с наркотични вещества се провежда първоначална психологична работа (през 1-вия месец), която включва:
• прилагане на психологични процедури за установяване на индивидуални характеристики, водещи до предразположение на военнослужещия към нежелано поведение, свързано с употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества, както и с оценка на индивидуалната склонност на военнослужещия към употреба на алкохол и ПАВ;
• индивидуална психологична работа, която се провежда най-малко веднъж седмично;
• групова психологична работа;
• организационна психологична работа - психолозите предлагат своята експертна оценка за идентифицираната ситуация на командирите с цел подпомагане процеса на вземане на своевременни организационни решения.
През втория месец индивидуалната и груповата психологична работа продължават съобразно потребностите и достигнатите на предходното ниво резултати.
Заклучителната психологична работа през третия месец включва:
• индивидуалната и груповата работа, която продължава със същата честота;
• прилагат се психологични процедури за установяване на индивидуалната промяна

след проведената психологична работа, оценка на личностната стабилизация и вероятността от бъдеща проява на рисково поведение, свързано с употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества;
оценката и анализът на постигнатите резултати през целия тримесечен период се представят под формата на протокол (посочен по-долу) за всеки индивидуален случай до командира/началника на съответното военно формирование/структура.
ПРОТОКОЛ
за проведена психологична работа при злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол
Име:
ЕГН: 0 □□□□□□□□□□0000000000
Данни от психологичното интервю в началото на психологичната работа:
..... .
..... .
..... .
..... .
Описание на психологичната работа (включва оценка и динамика на случая, описание на процеса на базата на индивидуалните консултации и груповата работа):
..... .
..... .
..... .
..... .
Оценка на ефективността на проведената психологична работа (включва анализ на личностните и поведенческите стратегии за справяне с проблема, равнище на самоконтрол и самооценка, социално/професионално функциониране):
..... .
..... .

..... .
..... .
Прогноза - прогнозата се базира на петстепенна скала, където въз основа на цялостното описание и анализ на случая се дава една от следните степени на вероятност от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества, както следва:
1 - не се прогнозира повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
2 - прогнозира се минимална вероятност за повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
3 - съществува слаба вероятност за повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
4 - съществува силна вероятност от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества;
5 - наличност на много висок риск от повторна употреба на алкохол и/или използване на наркотични вещества.

Превенция на автоагресивно (суицидно) рисково поведение

Системната работа по посока превенция на суицидния риск включва съвместната дейност на специалистите по психологично осигуряване и командирите от всички нива на армейската йерархия. Основните компоненти на този вид превенция включват:

1. Отчитане факторите на средата.
2. Съобразяване с митовете и фактите за суицидното поведение.
3. Ясно разбиране за състоянието на съзнанието на лицата със суицидна зареденост.
4. Възможностите за контакт.
5. Идентифициране на военнослужещи със суициден риск.
6. Отчитане нивото на риска от суицид.
7. Ресурсите за справяне при възникване на риск от суицид.

I. Фактори на средата

Житейски стресори

Много често тези, които извършват самоубийство, са преживели стресови събития в рамките на три месеца преди извършване на суицида, като например:

- междуличностни проблеми, като конфликт със съпруг/съпруга, интимен партньор, роднини, приятели, колеги, командири;
- отхвърляне, проявяващо се като отделяне от семейство и приятели;
- загуба - финансова загуба, смърт на близък и др.;
- работа и финансови проблеми - като загуба на работа, пенсиониране, финансови затруднения и др.;
- бързите и резки обществени промени;
- стресови фактори, като срам и страх от това да бъдат обвинени, преживяване на провал и др.

II. Самоубийство - митове и факти

Митове

1. Хората, които говорят за самоубийство, не извършват суицид.
2. Лицата със суицидна зареденост се стремят да сложат край на живота си на всяка цена.
3. Самоубийството се случва без предупреждение.
4. Подобрене след криза означава, че не съществува повече риск.
5. Не всички самоубийства могат да бъдат предотвратени.
6. Ако един път човек е възнамерявал да се самоубие, той/ тя винаги може да извърши суицид.

Факти

1. Повечето хора, които извършват самоубийство, дават определени "предупредителни сигнали" за своите намерения и всъщност търсят помощ.
2. Поведението на тези лица е амбивалентно и противоречиво.
3. Лицата със суицидна зареденост дават достатъчно индикации за намеренията си.
4. Много самоубийства се случват в период на подобрене, когато лицето има енергията и волята да превърне отчаяните мисли в разрушителни действия.
5. Истината е, че много опити за самоубийства са предотвратими.
6. Самоубийствените мисли могат да възникнат отново, но те не са постоянни и при някои хора може никога да не се появят отново.

III. Състояние на съзнанието на суицидните лица

Три функции описват състоянието на съзнание на лицата със суицидна зареденост:

1. Амбивалентност: Повечето хора имат смесени чувства по отношение реализирането на суицид. Желанието да живеят и желанието да умрат ("да се свърши") са в постоянно променяща се битка. Съществуват едновременно поривът да избягат от болката на живота и потисканото чувство на желанието за живот. Много от лицата с риск от суицидно поведение не искат в действителност да умрат - те просто са нещастни от живота си. Ако се осигури подкрепа и желанието за живот се увеличи, суицидният риск намалява.

2. Импулсивност: Самоубийството е импулсивен акт. Като всеки друг импулс и импулсът за извършване на самоубийство е преходен и трае няколко минути или часа. Обикновено се предизвиква от негативни всекидневни събития. Чрез справянето с подобни кризи и с печеленето на време експертът може да помогне за намаляване на желанието за извършване на суицид.

3. Ригидност: Когато хората са с риск от суицид, тяхното мислене, чувства и действия са ограничени. Те постоянно мислят за самоубийство и не са в състояние да възприемат други начини/алтернативи за излизане от проблема. Техните мисли са изпълнени с фатализъм. По-голямата част от суицидно заредените лица споделят своите суицидни мисли и намерения. Те често изпращат "сигнали" и заявяват "желанието си да умрат", "чувството за безполезност" и т.н. Всички тези молби/апели за помощ не трябва да бъдат игнорирани.

IV. Възможност за контакти

Как да достигнем до лице в суициден риск?

Много често контактът се случва на оживено място, вкъщи или на работното място, където трудно може да се проведе личен разговор.

1. Важно е да се намери подходящо място за провеждане на разговор.
2. Следващата стъпка е отделяне на необходимото време. Суицидно заредените лица обикновено се нуждаят от повече време, за да разкрият болката си, и специалистът трябва да бъде психически подготвен, за да им даде възможност за това.
3. Най-важната задача след това е действително да бъдат чути. Достигането до човека и изслушването му само по себе си е важна стъпка за намаляване на отчаянието. Целта е преодоляване на пропастта, създадена от недоверие, отчаяние и загуба на надежда. Това следва да даде надежда, че нещата могат да се променят към по-добро.

Как да общуваме?

- слушайте внимателно, бъдете спокойни;
- разбирайте чувствата му (проявете съпричастност);

- покажете невербално послание на приемане и уважение;
- изразете уважение към възгледите и ценностите му;
- говорете честно и искрено;
- покажете загриженост, внимание и топлина;
- фокусирайте се върху чувствата му.

Как да НЕ общуваме?

- да прекъсвате твърде често;
- да останете шокирани или емоционално въввлечени;
- да кажете, че сте заети;
- да бъдете снизходителни;
- да правите досадни и неясни забележки;
- да задавате подвеждащи въпроси.

Спокойният, отворен, с грижа и приемане, без осъждане подход е необходим, за да се улесни комуникацията.

V. Идентифициране на лицата, склонни към самоубийство

Сигнали, които да се търсят в *поведението* на лицето или *неговото минало*:

1. Затворено/уединено поведение, затруднено емоционално и влошено комуникативно функциониране със семейството, колегите и приятелите.
2. Психично заболяване.
3. Алкоголизъм или честа употреба на алкохол.
4. Признаци на безпокойство или паника.
5. Промяна на личността, включваща раздразнителност, песимизъм, депресия, апатия или нетипично поведение.
6. Промяна в навиците за хранене и сън.
7. Предишен опит за самоубийство или споделяне на суицидни мисли.
8. Чувство на вина, усещане за безполезност и срам.
9. Емоционална загуба - смърт, развод, раздяла и др.

10. Финансови и материални загуби или невъзможност за покриване на вноски по заеми, натрупване на дългове, загуба на основно имущество и др.

11. Опити за самоубийства във фамилната история и близкия приятелски кръг.

12. Внезапно желание за уреждане на личните дела, като връщане на заеми, изготвяне на завещание, прехвърляне на имущество и др.

13. Усещане за самота, безпомощност, безнадеждност, безперспективност и/или липса на смисъл.

14. Прощални писма или писма, които имат за цел оправдаване на постъпки и изясняване на взаимоотношения.

15. Предишни сериозни и/или хронични заболявания.

16. Многократно говорене за смърт или самоубийство.

VI. Оценка на риска от суицид

Оценяват се следните фактори:

- актуалното психично състояние и наличието на мисли за смъртта и самоубийство;
- настоящ суициден план - доколко е конкретна представата за това КАК и КОГА ще бъде осъществен суицидният акт;
- ресурсите на реалната подкрепяща система на лицето (семейство, приятели, колеги и др.).

Нисък риск

Лицето има кратковременни мисли за безпомощност, безнадеждност и/или липса на смисъл, като например "Не мога да продължа", "Иска ми се да бях мъртъв", но няма конкретика в планиране на суицид.

Необходими действия

- Предложете емоционална подкрепа.
- Работете с негативните чувства. Колкото по-открито едно лице споделя за загуба, изолация и чувство за безполезност, толкова по-вероятна е възможността за повлияване на негативната ситуация. Когато емоционалното сътресение стихва, е вероятно лицето да бъде по-склонно към размисъл. Този процес на размисъл е от решаващо значение, защото никой освен конкретния индивид не може да се откаже от решението да умре и да вземе решението да живее.
- Фокусирайте се върху положителните, силните страни, като накарате него или нея да сподели как по-рано са решавали проблемите по успешен начин.

- Срещайте се на редовни интервали и поддържайте контакт.
- При необходимост насочете лицето с придружител към специалист психиатър.

Среден риск

Лицето има суицидни мисли и намерения, но не планира да се самоубие веднага.

Необходимидействия

- Предложете емоционална подкрепа, работете с мислите за самоубийство на лицето; фокусирайте се върху положителните, силните страни на лицето. Продължете със стъпките, описани по-долу.
- Използвайте колебанието. Трябва да се фокусира върху противоречивите чувства на лицето по отношение на самоубийството, така че желанието за живот постепенно да се увеличи.
- Предложете алтернативи - специалистът трябва да се опита да предложи различни възможни алтернативи, дори те да не бъдат идеални решения, за да може лицето да намали фиксацията върху суицидните мисли.
- Ангажирайте суицидно зареденото лице по начин, по който реализирането на суицидния акт да бъде отложен във времето.
- Обърнете се за подкрепа към семейството, приятелите и колегите.

Висок риск

Лицето има конкретен план, разполага с необходимите средства да осъществи суицидния акт и планира да го реализира.

Необходимидействия

- Останете с лицето. Никога не го оставяйте сам/сама.
- Поговорете внимателно и премахнете лекарства, хладно оръжие, пистолет, инсектицид, въже и т.н. (отдалечете средствата за извършване на самоубийството).
- Осъществявайте непрекъсната комуникация с него/нея, като следите вербалното и невербалното му поведение.
- Обърнете се незабавно към командир и лекар, осигурете линейка и хоспитализация.
- Информирайте семейството и осигурете подкрепата им.

VII. Ресурси за справяне при възникване на риск от суицид

Обичайните ресурси/източници на подкрепа са:

- семейство;
- приятели;
- колеги;
- командири;
- кризисни центрове;
- специалисти.

VIII. Основни акценти в дейността на органите по психологично осигуряване за превенция на самоубийствата

- Организационни - обучение на преките командири (отделение, взвод, рота) по разпознаване, повлияване и насочване на военнослужещите с рисково (автоагресивно) поведение. Оптимизиране дейността на постояннодействащите комисии за превенция на рисковото поведение.
- Групови - подпомагане на командирите при управление на груповата динамика в малката бойна единица (поддържане на висока сплотеност, съпричастност, доверие и др.).
- Индивидуални - планиране и детайлизиране на работата с военнослужещите, идентифицирани като рискови.

Приложение № 14 към чл. 40 и 45

Ред за провеждане на дейностите по психологично осигуряване на военнослужещите и контингентите, участващи в операции и мисии извън територията на страната

1. Провеждане на психологичен скрининг на определените за участие военнослужещи

Целта на психологичния скрининг е да подпомогне командния състав при идентифициране на военнослужещи, склонни към прояви на дезадаптация и/или на рисково (нежелано) поведение.

Психологичният скрининг се провежда от психолозите на военните формирования по методика, разработена от Специализираното звено по психологично осигуряване. Идентифицираните скрининг положителни военнослужещи се насочват към Специализираното звено по психологично осигуряване за допълнително специализирано изследване.

2. Психологичното обучение преди заминаване

Психологичното обучение се осъществява от Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване като част от цялостната програма за обучение на участниците в операции и мисии извън територията на страната.

Психологичното обучение на контингентите преди заминаване включва:

- а) предварителна подготовка, която се провежда съгласно годишния план на военното формирование/структура и се извършва от психолозите на военното формирование;
- б) непосредствена специализирана подготовка за конкретната операция и мисия, която се планира с продължителност 12 - 18 учебни часа и се извършва от екип на Специализираното звено по психологично осигуряване и/или специализираните органи по психологично осигуряване.

3. Оценка на психосоциалния климат

Целта на оценката на психосоциалния климат е да проследи динамиката на неговите параметри по време на подготовката на контингента за участие в мисията, както и да подпомогне командния състав за оптимизирането им.

Оценката на психосоциалния климат се провежда от психолозите на военните формирования.

4. Сертифициране на формированията

Сертифицирането на формированията включва като елемент и оценката и мониторинга на психосоциалния климат, взаимоотношенията между различните категории военнослужещи и равнището на групова сплотеност.

Целта на сертифицирането е да се изследва и прогнозира ефективността на военнослужещите за изпълнение на задачите по време на операции/мисии извън територията на страната, дори и при неблагоприятни за личния състав условия и събития. В състава на комисията по сертифициране се включва и психолог.

5. Дейностите по психологично осигуряване по време на операции и мисии извън територията на страната включват:

5.1. Подпомагане процеса на вземане на решения при критични инциденти.

5.2. Специализирани дейности от психолога в състава на контингента.

5.3. Провеждане на антикризисни интервенции и психологически дебрифинг (дифузия, демобилизация) след критичен инцидент.

5.4. Доклади с оценка и анализ на психосоциалния климат и психологичното осигуряване по време на изпълнение на задачите на операциите и мисиите извън територията на страната.

5.5. Групова работа на прекия команден състав след изпълнение на бойна задача, която има следните цели:

- установяване фактологията на дадено събитие, разискване на различните гледни точки на участниците, подробно разглеждане на всички аспекти от изпълнението на задачата с акцент върху детайлите с цел анализ и извличане на полезни изводи/поуки от практиката;
- емоционална вентилация на участниците, снижаване на психичното напрежение, превенция на боен и кумулативен стрес; свързан е със стремежа за по-успешно справяне със спецификата на поставените им задачи, за редуциране на напрежението, на проявите на стрес и кризи, за превенция и понижаване броя на неприятните и нежелани инциденти.

Време за провеждане на груповата работа:

Груповата работа започва непосредствено след приключване на бойната задача.

Груповата работа се извършва при спазване на следните правила:

- правило за доверителност ("тук и сега е мястото да се говори за възникналите трудности");
- правило "в дискусията всички са равни";
- правило за реда на изказване (например: по или срещу часовниковата стрелка...).

6. Психологично осигуряване при завръщане на контингентите (военнослужещите) от операции и мисии извън територията на страната:

6.1. Психологични изследвания за прояви на професионален и боен стрес и за посттравматични стресови разстройства сред завърналите се.

Целта на изследванията е ранното и навременно диагностициране на проявите на остър и подостър стрес и планиране на профилактични дейности за превенция развитието на инвалидизиращи посттравматични стресови разстройства.

Непосредствено след завръщането на контингента се провеждат:

- изследвания за диагностициране на вероятни прояви на остър стрес и планиране на профилактични дейности за превенция на развитието на посттравматични стресови разстройства;
- групова психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и реадaptация;
- провеждане на антикризисни интервенции при наличието на кризисни събития и/или инциденти по време на операцията и мисията;

- индивидуално психологично консултиране за подпомагане на реадaptацията при индикации и/или заявка от страна на участниците.

Специалистите от Специализираното звено по психологично осигуряване изготвят заключения със съответни указания и препоръки за по-нататъшна психологична работа с военнослужещите, показали прояви на посттравматичен стрес. Изготвените заключения се изпращат до командващ на СКС/командир на вид въоръжена сила, ръководител на съответната структура.

6.2. Групова психологична работа за подпомагане процесите на емоционално стабилизиране и реадaptация.

Целта на психологичната работа в този период е да се подпомогне процесът на реинтеграция на военнослужещите към ежедневните дейности в семейството, професията, приятелския кръг и по-широкия социален контекст.

Основните задачи са:

- подпомагане процеса на емоционално отреагиране, преработване, осмисляне и интегриране на преживелищния опит от участие в операции и мисии извън територията на страната;
- подкрепяне на реалистичните очаквания и нагласи при срещата с промените, произтичащи от отсъствието и завръщането на военнослужещите в различните системи на функциониране, в които са включени;
- формиране на нагласи и умения за управление и контрол на стреса.

6.3. Провеждане на антикризисни интервенции при наличието на индикации.

6.4. Индивидуално психологично консултиране (при индикации и/или заявка) за реадaptация при завръщане.

Целта е осигуряване на достъпно и конфиденциално психологично пространство за онези участници в операции/мисии извън територията на страната, които показват ясни белези на дистрес и/или търсят психологична помощ в процеса на реадaptация към условията на живот и работа след завръщане.

6.5. Психолозите във военните формирования провеждат следните дейности по психологичното осигуряване на военнослужещите, участвали в операции и мисии извън територията на страната:

- в рамките на третия-четвъртия месец след завръщането - психологично изследване с тестови методики на всички участници и психологично интервю с показалите неблагоприятни резултати; особен акцент да се постави върху участниците, преживели критични инциденти и/или с различни прояви на стрес по време на операцията и мисията, както и военнослужещите, определени в Специализираното звено по психологично осигуряване след завръщане като рискови по отношение на развитието на посттравматично стресово разстройство;

- в рамките на дванадесетия месец след завръщането - само с военнослужещи с обективни данни за нарушено психологично функциониране.

По заявка в посочените изследвания се включват специалисти от Специализираното звено по психологично осигуряване.

За посочените дейности психолозите от военните формирования изготвят писмен анализ, който е неразделна част от доклад-анализа.

След приключване на операцията и мисията командирите следят за прояви на рисково поведение на участниците по посока на дезадаптивно и агресивно поведение, рисково шофиране и ПТП, употреба на алкохол и психоактивни вещества, дисциплинарни нарушения, семейни проблеми. При констатиране промени в поведението и прояви на рисково поведение военнослужещите да бъдат насочвани към съответните психолози, а при констатирана необходимост - към Специализираното звено по психологично осигуряване.

Специализираното звено и специализираните органи по психологично осигуряване съгласувано с командирите/началниците извършват психологично консултиране на семействата на участниците, както и на военнослужещи, участвали в операции/мисии извън територията на страната, освободени от военна служба.

6.6. Възстановителни програми за подпомагане процесите на реадaptация.

Цели:

- Укрепване психичното здраве на личността.
- Актуализация на адаптивните и компенсаторните ресурси на личността за справяне с травматични и стресови преживявания.
- Мобилизация на психичния потенциал за преодоляване на негативните последствия, резултат от преживени критични събития.
- Създаване на условия и възможности за осигуряване на социално-психологическа подкрепа от страна на семействата, близките и колегите на военнослужещите.

6.7. Психологично консултиране на семейства на участници в операции и мисии извън територията на страната след завръщането.

Целта е подпомагане на процесите на реадaptация както на участниците, така и на семействата им към произтичащите от завръщането промени. Тези консултации се провеждат по индивидуална заявка.

Структура на месечен доклад-анализ за психологично осигуряване на контингента

I. Обща обстановка

Професионални задачи, изпълнявани от контингента към момента на анализа, и период.

II. Психологично осигуряване

1. Общи задачи, изпълнявани от психолога през анализирания период.

2. Проведени психологични изследвания:

- индивидуални изследвания;
- групови изследвания;
- оценка на психосоциалния климат на военното формирование.

Описват се и други изследвания, ако такива са правени в анализирания период, като се следва моделът:

- какво е изследването;
- какъв е обхватът;
- какви са резултатите (таблични и графични);
- изводи;
- рискове;
- препоръки за промяна.

3. Проведени индивидуални консултации.

Обобщават се проблемите, без персонално да се визират консултираните военнослужещи.

4. Проведена групова работа.

Тук се описват и обобщават дейностите, извършени на ниво отделение/взвод.

5. Консултиране на организационно ниво.

При консултирането на организационно ниво психологът сравнява и анализира динамиката на вътрешногруповите процеси.

6. Проведена антикризисна работа.

Дава се професионално заключение за състоянието на военнослужещите от военното формирование, въввлечени в критичен инцидент, и възможността за възникването на посттравматични стресови реакции.

III. Изводи от психологичната работа през съответния период, тенденции (рискове) и препоръки

1. Изводи:

- общо психологично състояние на контингента;
- състояние на междуличностните отношения във взводовете/ротата(ите);
- изводи, свързани с евентуални критични инциденти.

2. Тенденции и препоръки.

Приложение № 16 към чл. 47

Състав и задачи на постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение

1. Постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите включват в състава си:

1.1. Председател - представител на командването (заместник-командир или началник-щаб).

1.2. Членове:

- началник на медицинската служба или лекар от медицинския пункт;
- психолог от военното формирование (при липса се привлича такъв от най-близкото военно формирование на съответния вид въоръжени сили);
- батальонни, ротни или взводни командири.

При необходимост председателят на комисията привлича и други специалисти.

2. Постояннодействащите комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите работят в следните основни насоки:

2.1. Изпълнение на дейности по превенция на злоупотреба с наркотични вещества и употреба на алкохол.

2.2. Изпълнение на дейности по превенция на самоубийствата и опитите за самоубийства.

2.3. Изпълнение на дейности по превенция на нарушенията на военната дисциплина, дезадаптивното и агресивното поведение.

2.4. Дейности, които ограничават, и други нежелани форми на поведение, водещи до дисфункция в личностното функциониране или във функционирането на военните формирования/структури.

3. Комисиите планират мерки и предприемат дейности за превенция и ограничаване на рисковото поведение:

3.1. На индивидуално, групово (отделение, взвод, рота) и организационно (цялостно формирование) ниво.

3.2. Чрез административни мерки и експертни дейности, в рамките на професионалните компетентности на командния състав, психолозите, медицинските органи, и други привлечени специалисти.

4. Постояннодействащите комисии провеждат периодични заседания, както и в случаи на критични инциденти, за които се изготвят протоколи, утвърдени от командира/началника на съответното военно формирование/структура:

4.1. На заседанията си постояннодействащите комисии привличат по график преките командири от военното формирование (командири на роти и взводове), които да представят случаи, и военнослужещи, проявяващи рисково поведение.

5. Комисиите изготвят утвърдени от командира/началника на съответното военно формирование/структура годишен план за дейността си, актуализиран списък и график за работа с военнослужещите, проявяващи рисково поведение.

6. За методическа помощ постояннодействащите комисии за превенция на рисковото поведение на военнослужещите се обръщат към психолозите от щабовете на видовете въоръжени сили, с които да осъществяват пряко взаимодействие.

7. Специализираното звено по психологично осигуряване оказва експертна помощ на комисиите за превенция на рисковото поведение на военнослужещите по тяхна заявка.

8. Постояннодействащите комисии изготвят периодични доклад-анализи за състоянието и взетите мерки по отношение на рисковото поведение във военното формирование.

Приложение № 17 към чл. 48

Оценка на психосоциален климат във военните формирования

Психосоциалният климат (ПСК) се определя като колективно възприятие на относително стабилните вътрешни аспекти на организацията така, както се преживяват и се описват от нейните членове.

Целта на оценката на ПСК е да се оптимизират командно-лидерските практики по изграждане, поддържане, подобряване и развитие на ефективността във военното формиране/структура.

Профилни области на ПСК:

- Командно-лидерски практики на различните йерархични нива във военните формирования;
- Отразят качеството на командно-лидерския стил и отношението на колегите и подчинените им военнослужещи към съответното командно ниво - яснота, коректност и ресурсна обезпеченост на заповедите, процедурите по контрол и отчитането на изпълнението на поставените задачи, отвореност на командирите към конструктивни предложения;
- Мотивиращи подходи за повишаване на реда, дисциплината и ефективността;
- Честота на използването на награди при добро изпълнение на задачите. Адекватност на наказанията при нарушение и/или неизпълнение на задачите. Достъпност на командирите във военното формиране за военнослужещи, желаещи да поставят различни проблеми. Спазване на уставните изисквания за военна вежливост и уважение;
- Политика на кадрово развитие;
- Наличие на обвързаност между ефективното изпълнение на задачите от страна на военнослужещите и перспективите за кадрово развитие. Степен на удовлетвореност от наличието на подобни практики във военното формиране/структура. Степен на удовлетвореност от атестационните процедури;
- Сплотеност на формирането (по хоризонтала или вертикала) и взаимоотношения между военнослужещите;
- Взаимно уважение, вътрешна увереност и доверие между военнослужещите. Липса на "тормоз" от страна на командирите, както и липса на подобна "практика" между всички военнослужещи. Ефективни стратегии за справяне на командирите с възникнали проблеми във взаимоотношенията в рамките на военното формиране;
- Удовлетвореност от работата като фактор за ефективно изпълнение на задълженията;
- Заинтересованост на военнослужещите от работата, която вършат, и степен на възприемане на нейната полезност и смисленост. Степен на задоволяване на материалните и духовните потребности на военнослужещите;
- Носене на службата от дежурните длъжностни лица;

- Изпълнение на функционалните задължения;
- Ниво на безопасност на военския труд;
- Спазване на инструкциите и правилата за безопасност. Наличие/липса на трудови злополуки и извънредни произшествия;
- Наличие на значителна обща заболеваемост;
- Повишено количество трудозагуби;
- Качество на професионалната подготовка;
- Качество на физическата, специалната, бойната и тактическата подготовка във военното формирование. Ефективност и целесъобразност на планираните и осъществявани от командирите задачи и мероприятия. Съобразност на планираните активности както с целите и задачите на съответното военно формирование, така и с наличните времеви, финансови, материално-технически и човешки ресурси;
- Качество на логистичното осигуряване;
- Материално-техническо и медицинско осигуряване;
- Състояние на необходимите за изпълнението на ежедневните, обучителните и бойните задачи на военното формирование екипировка и осигуряване. Състояние и качество на оказваната профилактична и медицинска помощ;
- Битови условия и хранене на личния състав;
- Степен на удовлетвореност на военнослужещите от битовите и професионалните условия, както и от качеството на предлаганата храна;
- Съвместни дейности;
- Количеството и разнообразието на спортните и културно-социалните дейности във войсковите формирования;
- Превенция на рисково поведение и нарушенията на военната дисциплина;
- Наличие на програми и активна ангажираност с проблемите на агресията, автоагресията, злоупотребата с алкохол и психоактивни вещества, нарушенията на военната дисциплина и т. н.;
- Нагласи за работа с разнороден етнически състав от военното формирование;
- Отношение към военнослужещите във връзка с етническата им принадлежност както от страна на равнопоставените, така и от страна на командирите;
- Ниво на професионален стрес;

- Субективно преживяване на мисловни, емоционални и поведенчески прояви и симптоми на професионална пренатовареност и/или изпепеленост. Наличие на текучество на кадрите в съответното военно формирование.

Приложение № 18 към чл. 49

Правила за практическа психологична работа на непосредствените командири

I. Работа по отношение на отделния военнослужещ

1. Да се приема военнослужещият като личност, като се зачитат, уважават и удовлетворяват, в рамките на уставните изисквания, неговите потребности.

Да се обръща особено внимание за:

- финансови, семейни и/или лични проблеми;
- употреба или злоупотреба с алкохол и/или лекарствени препарати;
- протичане на адаптацията на новоприети военнослужещи;
- проблеми в комуникацията;
- безпокойство, тревожност и песимизъм;
- несправяне с възложените задачи.

2. Да се поставят ясни цели, които да са конкретни, измерими и изпълними:

2.1. Да се определя конкретната роля на всеки военнослужещ при изпълнение на задачите, като се поставя ударението върху:

- взаимната ангажираност и включеност на военнослужещите от военното формирование в изпълнението на поставените задачи и значимостта на индивидуалните постижения;
- приемане на целите и ценностите на военната система;
- създаване атмосфера на внимание и загриженост за здравето и безопасността на военнослужещия при изпълнението на поставените задачи;
- доверие към подчинените.

2.2. Да се осигуряват необходимите ресурси за изпълнението на задачата.

2.3. Да се използват единни критерии за оценка на резултатите.

2.4. Да се признават вложените усилия и проявената компетентност чрез формиране на:

- чувство за ясна, навременна и еднозначна връзка между реално показаните резултати и получената от военнослужещите оценка на изпълнението на задачата;
- усещане за приемане и зачитане на знанията, уменията и компетентността на военнослужещия при поставяне на задачи и отдаване на заповеди от страна на командирите;
- възможност военнослужещият да получава признание за положените усилия.

II. Работа по отношение на военното формирование като цяло

1. Да се поставят ясни и значими цели и задачи, които дават смисъл на усилията и трудностите, с които се сблъскват и преодоляват военнослужещите. Да се осигури:

- съвместно участие и взаимозависимост между военнослужещите в хода на изпълнението на поставените задачи;
- еднакво отношение и условия към всеки военнослужещ, чувство за справедливост и доверие;
- спазване на дисциплината като необходимо условие за отговорно и съпричастно изпълнение на поставените задачи;
- възможност за общо прекарване на свободното време и за общи положителни преживявания.

2. Да се постигне доверие и съпричастност към взетите от командира решения чрез:

- показване на компетентност и професионални умения при организиране на войсковия живот, водене на занятия и вземане на решения;
- проява на загриженост както за благополучието на военното формирование, така и към отделния военнослужещ;
- достоверност и изчерпателност на информацията;
- проява на грижа и внимание към подчинените военнослужещи;
- признаване на вложените усилия от всеки военнослужещ;
- проява на доверие във възможностите на военното формирование;
- подчертаване на значимостта и ролята на военното формирование.

3. Да се следи за следните признаци:

- слаба вътрешна сплотеност на военното формирование;

- ниска ефективност на военното формирование при изпълнение на поставените задачи;
- чести конфликти между военнослужещите;
- неудовлетвореност на военнослужещите;
- чести отсъствия по здравословни причини;
- свръхчувствителност към критика;
- пренебрегване на заповеди;
- безмълвно или открито противопоставяне и агресивно отреагиране.